MATERIALE ŞI CERCETĂRI DIALECTALE, I, Editura Academiei R.P.R., 1960, 290 p.

Cercetările dialectale şi, în general, preocupările pentru studiul graiurilor au căpătat la noi, în ultimii ani, o mare dezvoltare. Seriei de volume intitulate *Fonetică şi dialectologie*, editate de Institutul de lingvistică din Bucureşti al Academiei R.P.R., i s-au adăugat încă două, prima de *Lexic regional* (din care a apărut, în 1960, primul volum, în Editura Academiei R.P.R.), a doua, cu un profil, oarecum, special, *Materiale şi cercetări dialectale* (editată de Institutul de lingvistică al Filialei din Cluj a Academiei R.P.R.), din care a apărut, la sfîrşitul anului 1960, primul volum, redactorii responsabili fiind Romulus Todoran şi Vasile Breban.

Conţinutul special al noii publicaţii i-l dă scopul, am zice, imediat, pentru care a fost creată, anume, de a furniza material pentru alcătuirea *Dicţionarului graiurilor romîneşti*, la elaborarea căruia colaborează Institutul de lingvistică din Cluj şi secţia de lingvistică a Institutului de istorie şi filologie din Iaşi, precum şi a *Dicţionarului general al limbii romîne*, ambele cerînd o informare şi un volum de muncă deopotrivă de mari; apoi seria de *Materiale şi cercetări dialectale* va cuprinde lucrări ce vor studia graiurile, etapele lor de dezvoltare, procesul de ştergere a deosebirilor dialectale şi de unificare, deci, a limbii romîneşti naţionale.

Este o realizare de seamă în dialectologia noastră prin utilitatea şi noutatea materialelor, prin faptul că noua serie de volume „umple un gol", cum ni se spune într-un scurt „Cuvînt înainte". Şi alte publicaţii au arătat necesitatea culegerii şi publicării în primul rînd a lexicului dialectal (am în vedere revistele «Cum vorbim» şi «Limba romînă»). Însă ceea ce acolo este o preocupare, alături de multe altele, aici devine obiectiv central. În felul acesta şi interpretarea materialului lexical se va bucura de mai mult spaţiu.

Cele 290 de pagini ale primului volum cuprind materiale în cea mai mare parte din Transilvania. Două lucrări (R. T o d o r a n, *Material dialectal. I. Din însemnările lexicografice ale lui I. Micu Moldovanu* şi Pia G r a d e a, *O culegere de cuvinte bănăţene)* sînt alcătuite plecînd de la texte. Primul este un manuscris (astăzi se găseşte la Filiala Academiei R.P.R. din Cluj) ce cuprinde cîteva basme, o listă de cuvinte dialectale, neterminată, datorată lui Ion Micu Moldovanu, elev al lui Timotei Cipariu, profesor la Blaj şi canonic, care a manifestat interes pentru folclor şi pentru graiul viu al poporului. Celălalt este un manuscris găsit în Biblioteca centrală universitară din Cluj, dar scris în Banat (după cum se poate constata din unele particularităţi de limbă) la sfîrşitul secolului al XIX-lea, autorul fiind, poate, un elev din Caransebeş, care nu explică totdeauna suficient sensul cuvintelor. Pentru acest motiv A. Ghidiu, colaborator al lui B. P. Hasdeu, care şi face o însemnare pe manuscris, nu i-l mai trimite acestuia din urmă. Hasdeu aduna prin corespondenţi material pentru *Etymologicum magnum Romaniae*. Manuscrisul acesta din urmă cuprinde observaţii fonetice, morfologice şi lexicale privind subdialectul bănăţean. Cele două lucrări amintite contribuie, astfel, la îmbogăţirea cunoştinţelor privind istoricul cercetărilor noastre dialectale, chestiune căreia, din cîte ştim, pînă acum nu i s-a consacrat o lucrare specială mai amplă. Aici mai putem adăuga şi *Glosar de cuvinte regionale din Vîlcea*, de G. F. C i a u ş a n u şi L. S f î r l e a, care seamănă, întrucîtva, cu celelalte două. L. Sfîrlea publică, cu unele modificări, materialul cules de prof. G. F. Ciauşanu, pe care acesta îl dăduse, în 1950, Institutului de lingvistică din Cluj pentru a fi cercetat.

Celelalte cinci lucrări publicate în acest volum cuprind materiale culese de pe teren, unele mai vechi, altele noi. Toate au mai întîi o scurtă prezentare a graiului cercetat, după care urmează glosarul iar la cel semnat de R. T o d o r a n, *Material dialectal.* II. *Graiul din Vîlcele (raionul Turda),* și texte (majoritatea fiind versuri populare). Celelalte se intitulează: *Glosar dialectal din comuna Deda, raionul Toplița, Regiunea Autonomă Maghiară* (de Traian M a r c u), *Glosar regional din satul Someș-Guruslău, raionul Jibou, regiunea Cluj* (de Al. I n d r e a). *Glosar dialectal din comuna Șieu Măgheruș, raionul Bistrița, reg. Cluj* (de Gr. R u s u). *Glosar dialectal din mai multe regiuni ale Transilvaniei* (de G. H o m o r o d e a n).

Accentul însă cade, cum spuneam, pe glosar. Dacă particularitățile fonetice sînt, în general, cunoscute și mai rar descoperim fapte noi, cele lexicale sînt foarte numeroase și, adesea, variază de la un sat la altul. Este încă un motiv pentru care glosarul fiecărei lucrări este atît de bogat.

Cu excepția celei de a doua lucrări a prof. R. Todoran, o monografie în adevăratul sens al cuvîntului, celelalte sînt lipsite de texte. Aceasta este, credem, deficiența cea mai mare a volumului. Exemplele date pentru ilustrarea definițiilor (vezi mai ales *Glosar de cuvinte regionale din Vîlcea,* de G. F. Ciaușanu și I. Sfîrlea) nu suplinesc, totuși, textele, care trebuie să fie adevărate mostre de grai, să ne dea posibilitatea cunoașterii graiului din toate punctele de vedere. Dacă ni se dau particularitățile unor graiuri, lexicul, este necesar să avem și texte. Credem că și în privința textelor există la noi un gol. Cele publicate de Emil P e t r o v i c i (*Texte dialectale.* Sibiu-Leipzig. 1943), ca suplement la *Atlasul lingvistic romîn,* trebuie neapărat înnoite. Ele nu mai corespund astăzi tocmai din punctul de vedere al oglindirii elementului nou pătruns în graiurile populare. Este necesar să se publice texte noi, care să reflecte progresele satelor noastre din toate punctele de vedere (și, bineînțeles, și lingvistic). Anexele de texte sînt apoi necesare și din punct de vedere metodic. Studiile (schițele) cu caracter monografic ce preced glosarele din volum pot fi mai ușor înțelese cu ajutorul textelor, unde se văd numaidecît particularitățile fonetice în primul rînd, care sînt, datorită frecvenței lor foarte mari, și cele mai importante atunci cînd descriem un grai și vrem să-l delimităm de altul. Textele trebuie să fie cît mai variate. Cu ajutorul lor putem urmări etapele de evoluție a graiurilor, influența exercitată de limba literară. Lipsind textele, era cu atît mai necesar, credem, să se dea în transcriere fonetică exemplele care arată felul cum se folosesc cuvintele discutate. Forma în care sînt redate aceste exemple nu se deosebește de cea literară, singurul element „neliterar" fiind, acolo unde el apare, numai termenul cu întrebuințare strict regională.

Metoda folosită de unii autori, potrivit căreia anchetatorul este și informator (specialistul, adică, studiază graiul pe care-l cunoaște de acasă) are și dezavantaje. Ea este, credem, mai puțin recomandabilă în special cînd este vorba de texte (și, implicit, de particularitățile fonetice). Dacă pentru unele domenii (e vorba de particularitățile gramaticale ale graiului, de lexic) anchetatorul informator poate lucra singur, în rest el are neapărată nevoie și de alți informatori. Texte, să zicem, din domeniul plugăritului, din viața de toate zilele a satului trebuie culese cu pronunțarea lor actuală cea mai autentică. Numai astfel realizăm și celălalt lucru, esențial pentru cercetările dialectale, o transcriere fonetică riguroasă și înregistrăm toate modificările suferite, cu timpul, de graiul respectiv. Unele materiale dau și detalii în legătură cu informatorii, foarte utile pentru a vedea în ce măsură graiul studiat a fost influențat de anumiți factori. De aceea numai notarea numerelor subiectelor anchetate (216) [1]) nu-i de loc suficientă. Altă dată aceste indicații depășesc, am spune, cadrul dialectologic. Este foarte util să știm despre un informator dacă e din localitatea anchetată, pe unde și cît timp a călătorit, cîtă școală a făcut etc., însă ne putem lipsi de amănunte ca cele referitoare la suprafața de teren posedată de subiectul-țăran sărac (105).

Întrucît lucrarea cuprinde materiale dialectale și, în primul rînd, un bogat și valoros lexic regional, aș vrea să mă opresc și asupra altei probleme: aceea a delimitării diverselor categorii de cuvinte. Avem, în general vorbind, trei categorii de cuvinte: unele sînt

1) Cifra indică pagina.

cunoscute peste tot și fac parte, deci, din limba comună, altele au o arie de răspîndire destul de întinsă, dar rămîn elemente dialectale și, în sfîrșit, în cea din urmă categorie intră elementele strict regionale, a căror întrebuințare se restrînge la o arie mai mică (adesea la o singură localitate). Volumul de care ne ocupăm prezintă un bogat material lexical din ultima categorie, în bună parte, consemnat aici pentru prima dată: ***arșắu, bísioș, diúgoș, honioșág*** *métă, núlașă*, ***șunegău***, *țubác*, *vendegléu* — ca să dăm cîteva exemple numai din cea de a doua lucrare de R. Todoran. La aceasta se mai adaugă apoi faptul că se stabilesc și multe etimologii, ceea ce va ușura munca de redactare a celor două dicționare amintite la început. Avem, în felul acesta, la dispoziție, un material important, cu ajutorul căruia putem aprofunda, în primul rînd, problema influenței limbii maghiare asupra limbii romîne.

Elementele lexicale din cea de a doua grupă și, mai ales, cele din prima grupă, nu sînt necesare și, deci, nu trebuie incluse în glosarul regional. Dacă termeni ca *a corhăni* (167), *caiman* (161), *socăciță*, *strujac* (267), *ticărău* (269), *a purici* (287), *verze* (290), aparținînd grupei a doua și-ar mai justifica apariția, deoarece ei arată că din punct de vedere lexical o anumită localitate aparține unei arii mai întinse, nu tot astfel stau lucrurile cu alte cuvinte, cunoscute peste tot. Dăm numai cîteva exemple: *băncuță* „scăunel scund, pentru copii mici sau întrebuințat pentru curățatul ghetelor etc." (157),***bontăni, budacă*** (160), *bură* „a ploua mărunt" (161), *cap* (în expr. *a se da peste cap* „a face tumbe" (162), *chișleag* (161), *de* „dacă" (169), *fel* (în expr. *de fel* „de loc" (171), ***a se lovi*** „a se privi (unul cu altul sau o haină pe trup etc.)" (179), *mărunt* („N-am mărunt să-ți dau restul") (180), *săcuieț* (180) *a*, prep. (în expr. *Nu-i a bună)* (206), *albastru*, în expr. *Albastru (de slab)* (224), *gușă* (în expr. *Ce-i în gușă și-n căpușă)* (228), *de*, interj., strigăt cu care se mînă caii (254), *îndemînă* (în expr. *A nu-i fi îndemînă* „a nu se simți bine") (284), *rópotă* „ploaie repede și de scurtă durată" (287), *útiu*, interj. (repetat). Strigăt cu care se chiamă rațele, *zoios* „murdar" (mai ales despre haine), ***zoaie*** „murdărie (care iese de obicei la spălat)" (290).

Nu sînt utile apoi cuvintele obscene, mai ales că nici nu ilustrăm cu ele fapte fonetice deosebite (vezi de exemplu pagina 166, coloana I; mai pot fi date și alte exemple). Nu aceasta este limba vie a poporului. Socotim, de aceea, că suplementul la ALR intitulat *Termeni considerați obsceni* (Sibiu—Leipzig, 1942) nu justifică efortul pentru alcătuirea lui. Ca bună dovadă, nimeni nu-l folosește.

Unele cuvinte au rămas fără explicațiile de care cititorul are nevoie: ***ẑiganu*** (36), *ghiufe, fiteu* (150). Altă dată explicațiile sînt nesatisfăcătoare, deoarece se folosește un alt element regional. Se spune, de exemplu, că adj. *aúțe* (f. pl.) (247) apare în compusul *mere aúțe* (= mere batule). Era necesar să se discute și determinantul *batule*. Mai potrivit era însă să se folosească un sinonim cunoscut de toți. Cei ce nu sînt din părțile locului nu înțeleg, desigur, ce înseamnă *véreș* (cuvînt nou de altfel), glosat la p. 102, unde citim: *véreș, vereși*, s.m. Sîngerete — Din magh. *véreș (hurka)*, idem". Era mai bine dacă pentru *métă* se dădea nu echivalentul *mejdină* (tot regionalism), ci *hat*. Exemplele date pentru a ilustra acest cuvînt *(Meta locului tău e aici, Asta ți-i meta)* nu ușurează înțelegerea cuvîntului. Alteori definiția este clară, însă e urmată, iarăși, de un sinonim regional, care nu-i explicat (vezi *fleșturā* „gură rea", p. 172, unde în explicarea cuvîntului se dă și *fleaură* sau *búcsă* „pungă, portmoneu", p. 160, pentru care se dau și echivalentele, tot regionale, *bughilarăș, pochelari)*. Apoi la un cuvînt de felul lui *birje* „clopot (mai ales pentru cai și oi) format din mai multe clopoțele de bronz, vîrîte unul în altul" (248) era cu atît mai necesar un exemplu cu cît avem a face, probabil, cu o formă regională de singular. Au rămas și cuvinte regionale neglosate, dar prezente în texte. Astfel în versurile populare reproduse întîlnim cuvinte ca ***măganu*** (114, LXXV) [2]), ***ŝiapsa*** (117, XCI), care nu au fost incluse în glosar.

În ceea ce privește verbul *a hii* lucrurile nu stau așa cum spune I. Dănăilă în recenzia făcută aceluiași volum [3]). Vrînd să arate că „uneori, citatele infirmă definițiile date" recenzentul reproșează că *a hii*, folosit pentru explicarea cuvîntului *hujdúlă* (74), nu are, totuși, sensul dat pe aceeași pagină acestui cuvînt: „A-și face trebuința, a se pune". Însă în citatul dat pentru a explica cuvîntul *hujdúlă (În hujdúla asta ni-i și teamă să mai stăm,*

2) Cifra romană indică numărul textului.
3) Publicată în revista «Limba romînă», X, 1961, nr. 3.

că se hiie pe noi) autorul folosește *a hîi* cu sensul lui mai general, dat și de dicționare[4]). Nu putem cere ca *a hîi* din discuția termenului *hujdúlă* să aibă sensul ce se dă sub acest verb, pe aceeași pagină. Aici verbul apare numai fiindcă are și un sens restrîns. Dincolo cuvîntul e folosit cu accepția sa mai largă.

Cele mai multe materiale au și cîte o introducere care, lărgită, ar face ca studiul monografic al graiurilor, aici schițat, să-și capete contururile necesare, ceea ce ar spori și mai mult utilitatea seriei de *Materiale și cercetări dialectale* și interesul cititorilor. În felul acesta, după constatarea faptelor, ar putea fi introduse și, eventual lărgite, discuțiile.

Mă opresc și la cîteva fapte care privesc partea ce discută în genere particularitățile unui grai. Desigur că în cuvîntul *sícreată* (pentru *săcreată)* nu avem o formă „normală", în sensul că este cunoscută, mai ales, forma cu *-ă-* în locul lui *-î-*. Nu putem pune alături de el cuvîntul *cîrnaț*. Este drept că *a* neaccentuat din cuvîntul latin **carnaceus* s-a transformat în *ă*, însă pronunțarea normală este cea cu *-î-*. Trebuie, deci, să trecem peste faza cu *-ă-* (35). Cînd se spune de exemplu că *a* neaccentuat trece în *ă* în cuvinte recent intrate în grai *(părale, căstane* etc.) (35) este necesar să se și explice forma, arătîndu-se că avem aici un fenomen de asimilație regresivă. Anaptixa într-un cuvînt ca *hiribă* (pentru *hribă)* trebuie, de asemenea, explicată. În limba maghiară sînt evitate grupurile de consoane prin intercalarea unei vocale. După modelul acestora și *hrib* (al cărui etimon este ruteanul *hryb)* capătă forma *hirib*. Graiul din satul Someș—Guruslău este caracterizat ca avînd „în parte, un caracter arhaic" (206), fără ca acest lucru să fie convingător. Cu excepția unui singur caz (*petre* „în fața, în dreptul" < *pe* + *între*, cu sensul vechi de „înaintea"), la celelalte lipsesc indicațiile necesare. Ar fi fost necesar, din acest punct de vedere, să se arate, de exemplu, că forma de perfect simplu *noi mîncăm* (205) este o particularitate arhaică.

La cele spuse privind utilitatea lucrării se mai pot adăuga și alte fapte. O bună parte din materialele publicate prezintă, de fapt, graiuri de tranziție, căci în Transilvania se întîlnesc particularitățile tuturor subdialectelor daco-romîne, lucru cu care astăzi toți cercetătorii sînt de acord. Anumite particularități, lexicale mai ales, leagă mai strîns Transilvania de subdialectele bănățean, crișean și maramureșean. Această trăsătură i-o dau și elementele maghiare, cărora le urmează cele germane. Cu ajutorul unei astfel de culegeri aducem, prin urmare, contribuții și la problema delimitării unităților dialectale de pe teritoriul țării noastre.

Găsim aici, de asemenea, multe forme gramaticale ce interesează studiul limbii. Este atestată, astfel, forma perifrastică de mai mult ca perfect *am fost foastă* (43). În general mai mult ca perfectul perifrastic caracterizează graiurile din aproximativ jumătatea de nord a țării noastre. Al. Philippide, discutînd această formă verbală spunea că ea „lipsește la verbul sînt"[5]). (Sub forma *am fost fost* se folosește mai mult ca perfectul și în nordul Moldovei).

Unele din observațiile făcute mai sus pot fi, credem, sugestii privind conținutul seriei de *Materiale și cercetări dialectale*, a cărei apariție constituie încă una din realizările dialectologiei noastre noi. Primul volum a fost primit cu interes. Este o garanție că seria aceasta va contribui la o mai bună cunoaștere a graiurilor romînești.

Ștefan Giosu

ACADEMIA BULGARĂ DE ȘTIINȚE, SECȚIA DE LINGVISTICĂ, TEORIA LITERATURII ȘI ETNOGRAFIE, Балканско езикознание *(Linguistique balkanique)*, vol. I, Sofia, 1959, 141 pagini.

Cu volumul de față Secția de lingvistică, știința literaturii și etnografie a Academiei Bulgare inaugurează publicarea unei serii de studii consacrate diverselor probleme actuale de balcanistică.

Trebuie spus că, deși studierea raporturilor lingvistice dintre limbile romînă, bulgară,

4) Vezi de ex. *Dicționarul limbii romîne moderne*, p. 362: „a se prăvăli".

5) Vezi Al. Philippide, *Gramatică elementară a limbii romîne*, Iași, 1897, p. 111.

albaneză, neogreacă, sîrbo-croată și turcă a constituit — și constituie și în prezent — obiectul cercetărilor întreprinse de mulți învățați străini și romîni, mai rămîn încă destule probleme de „preistorie" și „istorie" a popoarelor balcanice, care-și așteaptă soluționarea. De aceea, este pe deplin justificată și binevenită inițiativa Academiei Bulgare de Științe de a oferi specialiștilor posibilitatea să aprofundeze, în paginile unei publicații noi, studierea chestiunilor fundamentale de lingvistică balcanică.

Apărut sub redacția acad. Vl. Gheorghiev, primul volum din seria Балканско езикознание cuprinde un număr de șase articole ale lingviștilor bulgari și străini, dintre care trei studii în limba germană, iar trei în limba franceză, însoțite de scurte rezumate în bulgară (p. 119—122) și de un indice de cuvinte (p. 123—141).

Volumul se deschide cu studiul acad. Vl. Gheorghiev: *Die Herkunft der Namen der grössten Flüsse der Balkanhalbinsel und ihre Bedeutung zur Ethnogenese der Balkanvölker* (p. 5—16), urmat de o anexă (p. 17—27): *Die altgriechischen Flussnamen II. Nachträge und Berichtigungen zu V. Georgiev. Die altgriechischen Flussnamen* (Sofia, 1958). Autorul examinează aici originea numelor de rîuri mari din Peninsula Balcanică, pe baza cărora schițează apoi o serie de concluzii interesante cu privire la patria primitivă a indo-europenilor.

Acad. Vladimir Gheorghiev subliniază că hidronimele, mai ales cînd se referă la rîuri mari, ne oferă date prețioase cu privire la populațiile regiunii respective din epoci despre care nu avem mărturii scrise.

Autorii antici menționează vreo 450 de nume de rîuri în partea meridională a Peninsulei Balcanice, adică Grecia și insulele Haliákmon — Apsos (la nord). Lingvistul bulgar arată că în regiunea pomenită numele a 12 dintre rîurile cele mai mari au diverse origini. Astfel, unele sînt grecești, altele — pelasgice (indo-europene prehelenice), iar a treia grupă este alcătuită din hidronime de proveniență ilirică.

După părerea autorului, toate aceste denumiri au origine indo-europeană. Dintre cele trei regiuni lingvistice (etnice), cea mai veche este constituită de pelasgică, care la nord se întindea cam pînă pe la rîurile Aratthos—Haliakmon. În sudul Peninsulei Balcanice cele mai numeroase sînt hidronimele grecești. Numele de rîuri ilirice se întîlnesc numai în partea de nord-vest a Greciei Antice (în Epir).

În continuare, Vl. Gheorghiev subliniază că toate cele aproximativ 120 de hidronime menționate de antici în estul Peninsulei Balcanice sînt și ele de origine indo-europeană. Numele a 12 dintre rîurile majore din regiunea pomenită: *Athrys, Almos, Arda, Asamus, Hebros (Mēridzos), Nestos, Oiskos, Utus, Pan(n)yssis, Strymōn Timachus* și *Tondzos* sînt tracice și numai puține daco-misiene. Ce-i drept, la multe dintre ele nu se poate stabili cu precizie apartenența: sînt trace sau daco-misiene?

Cît privește partea de apus a Peninsulei Balcanice, în scrierile celor vechi se pomenesc în jurul a 100 hidronime. Și aici autorul separă un număr de 12 rîuri majore, care, după părerea d-sale au tot proveniență indo-europeană: sînt ilirice, daco-misiene sau macedonene vechi.

Atestate însă din antichitate, hidronimele de mai sus s-au păstrat aproape 3 000 de ani, în ciuda faptului că în această perioadă lungă de timp în Peninsula Balcanică s-au produs mari schimbări etnice. De aici acad. Vl. Gheorghiev trage concluzia că numele respective provin dintr-un trecut și mai îndepărtat. Rezultă deci că Peninsula Balcanică a fost populată, încă din vechime, de triburi indo-europene. De aceasta se leagă problema patriei lor primitive, care, după lingvistul bulgar, s-ar fi aflat în bazinul inferior și mijlociu al Dunării și, parțial, la nordul Mării Negre [1]).

Într-un alt articol intitulat *Contribution à l'étude de l'étymologie grecque* (p. 69—86), acad. Vl. Gheorghiev discută mai întîi unele etimologii grecești (p. 69—78), în total 52 la număr, pentru ca, în partea a doua a studiului (p. 78—86), să examineze diverse etimologii pelasgice (43 de cuvinte) [2]).

1) Vezi și Vl. Gheorghiev. Исследования по сравнительно — историческому языкознанию, Moscova, 1958, p. 273—274. Autorul susține că în neoliticul timpuriu triburile indo-europene erau răspîndite în Europa Centrală și Orientală (de la Rin și Alpi pînă la Don); la nord granița o constituiau Marea Nordului și Marea Baltică, iar la sud — bazinul Dunării și Peninsula Balcanică. Vezi *op. cit.*, p. 276.

2) În legătură cu stadiul actual al cercetărilor întreprinse în domeniul limbii pelasgice, vezi L. A. Ghindin, Обзор литературы по «пелазгийскому» языку, «Вопросы языкознания» nr. 5/1959, p. 105—114.

Este locul să amintim aici că, spre deosebire de K. Pauli, P. Kretschmer și A. Fick, autorul demonstrase, încă din anul 1936, caracterul indo-european al limbii prehelenice. Stadiul actual al cercetărilor ne permite să afirmăm că în scrierea lineară B există împrumuturi anterioare secolului al XV-lea î.e.n. dintr-o limbă care, fără îndoială, era cea pelasgică [3]). După cum a dovedit acad. Vl. Gheorghiev, atît din punct de vedere geografic, cît și după particularitățile ei fonetice, pelasgica ocupă o poziție intermediară între albaneză și armeană [4]).

Problema substratului indo-european în limba greacă constituie obiectul interesantului studiu al lui Otto Hass. *Die Lehre von der indogermanischen Substraten in Griechenland* (p. 29—56). După ce stabilește legile specifice limbilor „prehelenice" — folosind pentru aceasta un număr mare de exemple — autorul ajunge la concluzia că elementul pregrec este eterogen. Urmează apoi o critică îndreptățită a adversarilor teoriei substratului (M. Lejeune, F. Schachermayer și K. Latte). La sfîrșitul articolului este anexat un index alfabetic al cuvintelor prehelenice discutate, cu trimiteri la lucrările în care se dă etimologia lor.

În studiul lui Albert-Joris Van Windekens. *Sur quelques mots d'origine balkanique* (p. 57—64) este explicată etimologia cuvintelor: ***arýballos, ballantion, gaýsapos, darda, dzálakes, ktístai, mandragóras, óbria*** și ***sabakós*** (lat. *saucius*).

În articolul intitulat *Nachträge zu den thrakischen Sprachresten* (p. 65—68), Veselin **Beševliev** face completări valoroase la cunoscuta lucrare a lui Dimităr **Dečev. *Die thrakischen Sprachreste*** (Wien, 1957). incluzînd un număr de 48 antroponimice și toponimice noi.

Dacă studiile de pînă acum se ocupă mai ales de epoca „preistorică" a Peninsulei Balcanice, cel al lui Roger Bernard, *Quelques mots d'emprunt dans les dialectes de Razlog d'après la tome XLIII du* Сборник за народни умотворения (p. 87—117), discută problema unor influențe lexicale interbalcanice de dată relativ recentă. Este vorba de o serie de elemente de vocabular pătrunse din neogreacă, aromînă și limba țiganilor în graiurile din Razlog.

Dialectul din Razlog este un dialect macedonean de pe teritoriul R.P. Bulgaria. După particularitățile sale caracteristice el face trecerea între graiurile bulgărești de răsărit, de apus și cele macedonene propriu-zise.

În prima parte a articolului autorul se oprește asupra unor cuvinte de origine grecească (p. 87—101). În comparație cu celelalte graiuri bulgărești, dialectul din Razlog conține, după cum arată R. Bernard, mai puține elemente de proveniență neogreacă. Deși puțin folosite pe teritoriul R.P. Bulgaria, unele dintre cuvintele studiate de autor prezintă interes căci pun problema relațiilor cu alte limbi balcanice, în lexicul cărora ele au pătruns de asemenea. Este cazul cuvintelor орфака „servante d'un certain âge" < gr. ***orphanḗ*** (cf. rom. *orfan*, citat de R. Bernard). дърмонь „crible à gros trous" < gr. ***dermóni*** (cf. rom. ***dîrmon***) ș.a.

În afară de cuvintele, a căror etimologie neogreacă este neîndoielnică. autorul mai discută și originea interjecțiilor варе, вери „Eh! dis donc, holà!", tot de proveniență grecească (ca, de altfel și бре, мари, care au aproximativ același sens), dar care au pătruns în dialectul din Razlog prin intermediul limbii romilor.

În partea a doua a studiului (p. 101—105) R. Bernard examinează în mod special două cuvinte aromîne: бардзиф „gris, cendre" și мъзара „vache (bufflonne, chèvre, brebis) que l'on trait" [5]). În etimologia cuvintelor respective lingvistul francez se sprijină pe cercetările recente efectuate în acest domeniu de acad. Vl. Gheorghiev [6]). Autorul con-

3) În privința scrierii lineare B. vezi Aram R. Frenkian, *Inscripțiile protogrecești în scrierea lineară B și descifrarea lor*. „Studii clasice", I. Editura Academiei R.P.R., 1959, p. 207—215; Id., *Ideogramele și determinativele în linearul B*, ibidem, vol. II (1960), p. 303—307.

4) În schimb, A. J. van Windekens plasează pelasgica între germanică și balto-slavă.

5) Pentru etimologia acestui cuvînt, vezi și articolul lui G. Giuglea și G. Ivănescu, *Un cuvînt romînesc de origine traco-dacă: dr. mînzare, mîrzără, mr. muldzáre*, «Studii și cercetări lingvistice», X (1959), nr. 1, p. 105—112.

6) Vezi, de exemplu, Vl. Gheorghiev. Вопроси на българската етимология, Sofia, Editura Academiei Bulgare de Științe, 1958, p. 49—50.

sideră că forma pe care cuvintele respective o au în Razlog și în alte dialecte bulgărești nu provine din substratul balcanic, ci e împrumutată de la păstorii romîni, ceea ce se poate demonstra și prin faptul că *ar* n-a trecut la *ra*.

În ultima parte a articolului (p. 105—117) R. Bernard întreprinde o cercetare detaliată a două cuvinte de origine țigănească: гаджó „individ străin de neamul țiganilor" și барó „mare". În stabilirea etimologiei autorul recurge nu numai la datele furnizate de limba romilor, ci și la fapte oferite de limbile indiene (vechi și noi). De exemplu, pornind de la un studiu mai puțin cunoscut al lui Sten Konow, R. Bernard demonstrează că există o legătură între *gadžo* și cuvintele care în alte limbi indiene înseamnă „om". Soarta cuvîntului este apoi urmărită în spaniolă, germană, romînă *(gagiu, gagică)*, lingvistul francez discutînd cu acest prilej și o problemă de argou. Aceeași metodă este folosită și în explicarea etimologiei celuilalt termen — *baró* (cf. rom. *barosan*).

Din scurta expunere de mai sus se poate vedea că studiile publicate în «Балканско езикознание» *(Linguistique balkanique)* aduc contribuții interesante în elucidarea celor mai actuale probleme de balcanistică. Aceasta ne dă dreptul să afirmăm că primul volum din seria *Lingvistica balcanică* marchează o etapă nouă în cercetarea raporturilor etnice și lingvistice existente, în trecutul mai îndepărtat sau mai apropiat (ori chiar în prezent), între diverse limbi și dialecte din Peninsula Balcanică [7]). Fără îndoială, multe fapte discutate aici prezintă o importanță de prim ordin și pentru istoria limbii și a poporului romîn.

Datorită redactorului — acad. Vladimir Gheorghiev — publicația asigură o colaborare largă a lingviștilor bulgari și străini. Ceea ce lipsește revistei pentru a corespunde întrutotul scopului urmărit este o rubrică a recenziilor.

A. Vraciu

7) În privința etnogenezei popoarelor balcanice vezi articolul recent al lui Vladimir Gheorghiev în «Studii clasice», III (1961), p. 23—27.